Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

1931
TDIU
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri o‘rinbosari
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Tabiat resurslari qo‘mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O‘zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O‘zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farxod, O‘zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo‘limi boshlig‘i
Eshov Mansur Po‘latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo‘yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., “O‘IRIAM” ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo‘yicha prorektori
Karimov Norboy G‘aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro “Nordik” universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., “El-yurt umidi” jamg‘armasi ijrochi direktori o‘rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiiuti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o‘qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti “Iqtisodiy geologiya” kafedrasi dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To‘lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo‘jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari 8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, professor, **Zaynutdinova Umida Djalalovna,** dotsent

O‘zbekiston-Turkiya do‘stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda 13
O‘sman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya-O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari

O‘zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich, mustaqil tadqiqotchi

O‘zbekiston Respublikasini “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar 19
Mirzayev Bexruz Abdulla o‘g‘li, doktorant

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda “Yashil” iqtisodiyotning o‘rni 26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi, assistent-o‘qituvchi

Sanoat barqarorligini ta’minlashda yashil energetikaning o‘ziga xos xususiyatlari 29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich

Republikamizda “yashil iqtisodiyot”ni shakllantirishda agroxizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari 36
Mirzayev Q. J., i.f.d., professor; **Jonuzokov M. K.,** assistent o‘qituvchi

“Yashil” obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari 40
E. I. Nosirov, i.f.n., dotsent

Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish 46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna, PhD

Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo‘nalishlari va muammollari 51
Islomova Dilrabo Salomovna, kafedra assistenti

Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari 55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich, PhD, dotsent

Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakillantirish 62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, i.f.b.f.d.; **Axrorov Farxod Baxriddinovich,** i. f. n.; **Xo‘jamov Bobur,** tadqiqotchi

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o‘rni 68
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

O‘zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta’siri 72
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, i.f.d., professor

Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan 79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna, PhD, docent; **Maqsudov Orif Shakirovich,** assistant

Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo‘llash 84
Madraximova Gulasal, dotsent; **Safarova Nasiba,** magistrant

Mamlakatimizda “Yashil” iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta’minlashning o‘ziga xos jihatlari 90
Mustafaqulov Yangiboy Bo‘riqulovich, Todjimamatova Mashhura Erkinovna; Nurmatova Hilola A’zamovna; Berdieva Aziza G‘anisher qizi; Egamberdieva Oydin Abror qizi

Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade 97
Nurbek Khalimjonov, assistant

Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan 102
Khusniddin Egamnazarov

Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis 106
Sarvar Mamasoliyev; Shodiyor Toxirov

O‘zbekistonda mice turizmini barqaror rivovlanishida qulay infratuzilma 112
Xalimova F. N., katta o‘qituvchi

Ichki turizmni rivojlantirishning ilg‘or xorijiy tajribasi va uni O‘zbekistonda qo‘llashning iqtisodiy afzalliklari 115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich, mustaqil tadqiqotchi

Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari 122
Jo‘rayeva Nargiza Abduvohidovna, kafedra dotsenti

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari 126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna, kafedra assistenti

Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана 132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна, преподаватель

Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash 139
Sa’dullayeva Gulnoza Sodiq qizi, PhD

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari 144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li, doktorant
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari 147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich, dotsent
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan 150
Cao Gang, PhD Candidate
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish 160
Musyeva Shoira Azimovna, kafedra professori
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni 164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich, PhD; **Shukurova Nilufar Qahramonova,** tadqiqotchi;
Umirov Islombek Furkatovich, tadqiqotchi; **Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li,** tadqiqotchi
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi 169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich, t. f.n., dotsent
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri 179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari 186
Burxanov Aktam Usmanovich, i.f.d., prof.; **Xudoyqulov Xurshid Xurramovich,** i.f.d., prof.
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid 191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili 194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li, mustaqil izlanuvchi
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari 200
R. P. Zarikeyev, mustaqil doktorant
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti 206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich, doktorant
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati 211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, doktarant
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili 216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi, doktorant
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari 221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi, doktorant
Functions of Management in Education and Its Significance 231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi, teacher
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari 235
Ametov Quvondik Mamatjanovich, mustaqil izlanuvchi
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari 238
Amirzoda Hamrayev, katta o'qituvchi
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari 244
Amonov Alisher, o'qituvchi
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari 248
Bobirjon Aktamov, katta o'qituvchi
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari 253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li, katta o'qituvchi
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yo'nalishlari 259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi, doktorant, o'qituvchi
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni 265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi, PhD, katta o'qituvchi
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari 269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich, doktorant
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili 275
Jumanova Zilola To'ychiyevna, doktorant
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari 280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li, kafedra o'qituvchisi
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 284
M. Samiyeva, kafedra assisenti
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System 288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich, independent researcher
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari 294
Nazarova Muslima Nazarovna, PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi

Mamlakatimizda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari 301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich
O‘zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish 307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich, kafedra assistenti
Ta’lim tizimi boshqaruvida “time menejmenti” texnologiyalarini qo‘llash 311
Radjabova Gavxar Umarovna, kafedra dotsenti
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice 316
Ravshan Aliyevich Allayorov, Associate Professor
An’anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar 319
Abrorov Sirojiddin, PhD; **Bunyod Usmonov,** PhD
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg‘armalar faoliyatini takomillashtirish 325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna, PhD, i.f.f.d.
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish 332
Sh. Sh. Ziyayeva, katta o‘qituvchi
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash 337
Soatov Yusuf Xo‘jayor o‘g‘li, mustaqil tatqiqotchi
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан 340
Усманов Фаррух Обитжонович, научный сотрудник кафедры
An’anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari 348
Xabibullayev Dadajon Ro‘ziboyevich, stajor tadqiqotchi
Dehqon xo‘jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish 355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, kafedra professori; **Ochilova Nargiza Akramovna,** doktorant
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari 360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o‘g‘li, doktorant; **Raxmatov Ziyodullo Nosirovich,** dotsent
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag‘allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari 363
Yusupov M. S., PhD
Мировые финансовые центры точки роста экономики 369
Абдуллаев Анвар Фархадович, PhD., доцент кафедры
XX asr jadid ma’rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik 375
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, PhD
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике 379
Бердикулова Ирода Райимкуловна, старший преподаватель; **Усманов Шахзод Шохрухович,** студент
Yirik soliq to‘lovchi korxonalar faoliyatini rag‘batlantirishda soliq ma’murchiligining istiqbollari 390
G‘aniyev Shaxriddin Vohidovich, i. f. d., **Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich,** PhD
Sog‘lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli 395
G‘ofurov Azizbek Umarjonovich, mustaqil tadqiqotchi
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari 400
J. Y. Isakov, i.f.d, professor
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari 405
A. Abduvohidov, i. f.d., professor
Davlat oliy ta’lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish 407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich, PhD
Актуальная ситуация в сегменте теновой экономики в Республике Узбекистан 412
Кошанов Абдимурат, независимый исследователь
O‘zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari 416
Qurbonova Shaxrinoz, doktorant
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari 420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna, mustaqil tadqiqotchi
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida) 425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich, erkin izlanuvchi
Sug‘urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish 433
Maxmudov A. M.
Цифровизация бухгалтерского учета 439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи, самостоятельный соискатель
Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish 445
Nasurova Kamola Ravshanovna, PhD
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках 451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, к.с.х.н., доцент; **Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли,** магистр

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari ... 456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish ... 460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики ... 466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi ... 471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari ... 481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат" 487
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции ... 493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; **Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич,** докторант
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari ... 499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия ... 503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н.,профессор
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili ... 508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f.n., professor, katta ilmiy xodim
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari ... 513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i.f.d.
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish ... 521
Yuldashev Furqat Nurilloyevich, doktarant
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari ... 524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; **Akramov G'ayrat Otabek o'g'li,** talaba
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth ... 530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari ... 537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli ... 540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili ... 544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi ... 548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi ... 552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari ... 559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari ... 565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari ... 571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i.f.n., kafedra dotsenti
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi ... 576
S. Qulmatova, PhD, dotsent
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms ... 581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash ... 586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari ... 593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; **Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li**
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari ... 598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё ... 602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сосискатель
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish ... 608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati ... 614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения........................ 618
Ачилова Ширин Шавкат кизи, старший преподаватель
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta’minotini takomillashtirish 622
Bazarova Nigora Ravshanovna, kafedra dotsenti
Sug‘urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari 627
Kenjayev Ilhom G‘iyozovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes 632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich, Scientific researcher
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo‘llari 637
Mirpulatova Luiza Mansurovna, doktorant
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari........................ 642
Norov Akmal Ruzimamatovich, DSc, kafedra professori
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo‘llari 649
Norova Nozima Nabiyevna, katta o‘qituvchi
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 657
Pardayev Ilhomjon G‘ulom o‘g‘li
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o‘zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug‘urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar (“O‘zbekinvest” EISK AJ misolida)........................ 661
Sayfullo Mirzoyev
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector........................ 666
Solijonova Muxlisa Azamatovna
Pensiya yoshining pensiya ta’minoti tizimiga ta’siri........................ 668
Tursunov Jaxongir Pulatovich, DSc
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari........................ 673
Xalikov Ulug‘bek Rustamovich, PhD
Sug‘urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati........................ 678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova, mustaqil izlanuvchisi
Qishloq xo‘jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo‘llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna, PhD
Тенденции развития жилищного строительства........................ 688
Алиева Зилола Маматвалиевна, доцент кафедры
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari........................ 692
Shakirova Nigora Axralovna, kafedra dotsenti v.b.
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag‘larining shakllanishi va nazorat qilinishi........................ 698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich, filologiya fanlari doktori, professor
Спиртные напитки - вред здоровью 702
Кариева Халима Икромжоновна, старший преподаватель кафедры
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas 706
Munisa Alimova
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish........................ 709
Isaqova Zebo Murodovna, f.f.n. (PhD), tadqiqotchi

TURISTLAR STATISTIK HISOBINI OLIB BORISH BO‘YICHA XALQARO STANDARTLAR VA TAJRIBALAR TAHLILI

Jumanova Zilola To‘ychiyevna
Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada turizm hisobini olib borish bo‘yicha xalqaro stanlartlar, xususan turizm yordamchi hisobi tahlil qilingan. Ma’lumki, turizm yordamchi hisobi 1993-yil hamda 2008-yillarda qabul qilingan. Maqolada mazkur ikki yilda qabul qilingan turizm yordamchi hisobining o‘zaro farqli jihatlari keng yoritilgan. Yevropa davlatlari Fransiya, Polsha davlatdarida turizm yordamchi hisoblarini olib borish, o‘ziga xos xususiyatlari batafsil o‘rganilingan. Maqolaning asosiy maqsadi O‘zbekistonda ham turizm yordamchi hisoblaridan foydalanishni yo‘lga qo‘yish uchun zaruriy ko‘nikmalarni shakllantirishdan iborat. Turi yordamchi hisoblari (TSA) dan tuzilmaviy ma’lumotlardan foydalanadigan modelga asoslangan makroiqtisodiy baholashda ushbu maqola mavjud bo‘lgan yangi tahliliy imkoniyatlarni namoyon etadi. TSAlar tizimi turistik mahsulotga xos jihatlarni taklif qiladi. Turizm statistikasini hisobini olib borish bo‘yicha, xalqaro tajribalar turlicha va ko‘plab standartlar mavjud. Ular tavsiya xarakteriga ega. Lekin, ushbu tavsiyalar ko‘pchilik davlatlarda milliy xususiyatlarni hisobga olmagan holda qo‘llanilib kelinmoqda. O‘zbekiston Respublikasida esa yuqorida keltirilgan va tahlil qilingan standartlar deyarli qo‘llanilmaydi. Shu munosabat bilan maqolada O‘zbekistonda xalqaro tajriba va standartlariga tayangan holda turizm statistik hisobini olib borish bo‘yicha tadqiqotlar olib boriladi.

Kalit so‘zlar: turizm, turizm yordamchi hisobi, asosiy statistik ko‘rsatkichlar, tashrif buyuruvchilar toifalari ichki turizm iste’moli, chiqishga oid turizm qo‘shilgan qiymat hisobi, mamlakat ichidagi turizm bo‘yicha taklif va iste’mol, turizm tarmoqlarida bandlik.

Abstract: The article analyzes the international standards for conducting tourism accounting, in particular the auxiliary tourism accounting. It is known that the tourism support account was adopted in 1993 and 2008. In the article, the different aspects of the tourism auxiliary account adopted in these two years are widely covered. The peculiarities of conducting tourism auxiliary accounts in the European countries France and Poland have been studied in detail. The main goal of the article is to form the necessary skills to establish the use of tourism auxiliary accounts in Uzbekistan. This paper demonstrates the new analytical possibilities available in model-based macroeconomic evaluations that use structural information from Type Auxiliary Accounts (TSA). The system of TSAs offers specific aspects of the tourism product. There are different international practices and many standards for the accounting of tourism statistics. They have a recommendation character. However, these recommendations are being applied in most countries without taking national characteristics into account. In the Republic of Uzbekistan, the above-mentioned and analyzed standards are practically not used. In this regard, in the article, research is carried out on conducting statistics of tourism in Uzbekistan based on international experience and standards.

Key words: tourism, tourism auxiliary accounting, basic statistical indicators, visitor categories domestic tourism consumption, outbound tourism value added accounting, domestic tourism supply and consumption, employment in tourism industries.

Аннотация: В стате анализируются международные стандарты ведения туристического учета, в частности вспомогателного туристического учета. Известно, что счет поддержки туризма был принят в 1993 и 2008 годах. В стате широко освещаются различные аспекты вспомогателного учета туризма, принятые за эти два года. Подробно изучены особенности ведения вспомогателных счетов туризма в европейских странах Франции и Полше. Основная сел стати - сформироват необходимые навыки для налаживания исползования вспомогателных счетов туризма в Узбекистане. В этом документе демонстрируются новые аналитические возможности, доступные в макроэкономических оценках на основе моделей, в которых исползуется структурная информация из типовых вспомогателных счетов (ТСА). Система ВСТ предлагаэт конкретные аспекты туристического продукта. Существуют различные международные практики и множество стандартов учета статистики туризма. Они носят рекомендателный характер. Однако эти рекомендации применяются в болшинстве стран без учета националных особенностей. В Республике Узбекистан вышеуказанные и анализируемые стандарты практически не применяются. В связи с этим в стате проводится исследование по ведению статистики туризма в Узбекистане на основе международного опыта и стандартов.

Ключевые слова: туризм, вспомогателный учет туризма, основные статистические показатели, категории посетителей, потребление внутреннего туризма, учет добавленной стоимости выездного туризма, предложение и потребление внутреннего туризма, занятост в отраслях туризма.

KIRISH

XX asrning oxiriga kelib turizm sohasida statistik ko'rsatkichlarni barcha mamlakatlarda xalqaro standartlar asosida aniqlash zaruriyati paydo bo'ldi. Respublikamizda turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan bir necha qaror va farmonlarda ham aynan turizm statistikasini xalqaro metodologiyalar asosida takomillashtirish zarurligi ta'kidlanmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2019-yil 5-yanvarda qabul qilingan PF–5611-sonli "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida"dagi Prezident farmonida turizm statistikasi ko'rsatkichlar xalqaro metodologiyaga muvofiq shakllantirilishi va doimiy tarzda e'lon qilinib borilishi ta'kidlangan. Hozirda barcha davlatlarda turizm sohasiga bo'lgan e'tibor ortmoqda. Turizm yuqori daromadlikga ega bo'lgan sohalardan biri bo'lib, uning rivojlanishi aholi bandligini va iqtisodiyotning diversifikatsiyasini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator qaror va farmonlarida turizmga iqtisodiyotning strategik sektori maqomi berilishi bilan yurtimizga ushbu sohaning ulkan salohiyatini ro'yobga chiqishi va jadal rivojlanish yo'liga o'tishi uchun mustahkam asos yaratildi [1].

Ana shunday obyektiv jarayonda turizm sohacining innovatsion rivojlanishini ta'minlovchi omillarni o'rganish iqtisodiyotning yangi va murakkab tadqiqot predmeti sifatida namoyon bo'lmoqda. Chuqurlashib borayotgan globallashuv jarayonlari, jahon siyosiy va iqtisodiy hayotida ro'y berayotgan shiddatli o'zgarishlar turizm oldiga bir qator muammo va vazifalarni ko'ndalang qo'ymoqda. Ularni muvaffaqiyatli hal etish uchun turizmning innovatsion rivojlanishini statistik yondashuv orqali ham tahlil qilish, baholash va innovatsion rivojlanish omillarini qamrab olgan nazariy – uslubiy asoslarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Turizm sohasi, uning nazariy asoslari va rivojlanishi iqtisodiy adabiyotlarda T. Tashmuradov, A. Saidov, I. S. Tuxliev, S. Safarov, Kim Ok Kyung, N. M. Abdusalomovna, S. Agzamovlarlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Turizm turlari, turistik joylashtirish maskanlari, turizm xizmatlari va mahsulotlari tahlil qilingan.

Turizmni innovatsion rivojlanishini statistik yondashuv asosida ham tahlil qilishi mumkin. Statistikaning o'rganish obyekti insoniyat hayotida ro'y beradigan barcha ommaviy voqea va hodisalardir [2]. Turizm sohasi ham hozirda ommaviy voqea hodisalar qatoriga kiradi, demak turizm sohasi statistikaga o'rganish obyekti bo'lishi mumkin. Turizm statistikasi turizm ko'rsatkichlarini hisoblashni o'rganib, ko'rsatkichlarga ta'sir qiluvchi omillarni va ularning o'zgarish dinamikasini tahlil qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur mavzuni yoritib berishda tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, modellashtirish, eksperiment, tizimli va kompleksli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot

XX asrning oxiri va XXI asrning boshlarida jahonda turizm statistik hisobini olib borish bo'yicha bir qancha tajribalar o'rganildi. Masalan, 1990 yilda BMT Statistika boshqarmasi tomonidan Kanadada bo'lib bo'lib o'tgan konferensiyada xalqaro tajriba o'rganildi. Ikki yillik muhokamadan so'ng ilk bor turizm statistik ko'rsatkichlari bo'yicha "Turizm statistikasi bo'yicha tavsiyalar – 1993" qabul qilindi. Ushbu hujjatda turizm sohasidagi tushunchalar, ko'rsatkichlar bayon etilib, ularning shakllanish jarayoni tasvirlandi va keyinchalik TYoH qabul qilishda ham asos vazifasini bajardi (2-ilova).

Ushbu tavsiyalar chop etilgandan so'ng BTT turizm rivojlangan davlatlar statistik organlari bilan amaliy va nazariy masalalarini muhokama qildi. Masalan, 1995 yilda Markaziy va Sharqiy Yepropa davlatlari, Yaqin Sharq davlatlari, 1996-yilda Rossiya federatsiyasi hamda Tinch okeani va Janubiy Osiyo davlatlari, 1997-yilda esa Afrika va Amerika qit'asi davlatlarida ko'maklashish va yordamlashish tadbirlari o'tkazildi.

1993-yildagi turizm statistik tavsiyalarga zamon talablarini hisobga olgan holda quyidagi yangi tushunchalar kiritildi[1]:

- Turistik tashrif va safar;
- Turistik guruh;
- Dala hovlida yashash chegarasi;
- Safar maqsadi;
- Turizmda bandlik;
- Turizm va davlatlarning barqaror rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik.

Ushbu hujjatda yuqoridagi keltirilgan tushunchalarning ta'rifi hamda hisoblash uslubiyati batafsil yoritilgan. Ko'pchilik davlatlarda turizm rivojlanishi bilan 1993-yilda qabul qilingan tavsiyalar XXI asrni boshlariga kelib

1 "Международные рекомендации по статистике туризма, 2008 год" Мадрид и Нью-Йорк, 2010 год. – 28 с.

eskirganligi va zamon talablariga to‘liq javob bermasligi ko‘rina boshladi. Shu munosabat bilan, 2008-yilda BMT, BTT, Yevrostat va boshqalar hamkorligida turizm statistikasi bo‘yicha xalqaro standart yaratildi. Ikkala hujjatni har tomonlama tahlili shuni ko‘rsatadiki, 2008-yilda qabul qilingan standart ancha takomillashgan va 1993-yildagi hujjatga nisbatan ijobiy farqlarga ega. Bizni fikrimizcha, 2008-yildagi xalqaro turizm statistik tavsiyalar 1993-yildagi hujjatga nisbatan quyidagi farqlarga ega(1.3-jadval).

1.3-jadval: Turizm statistikasi tavsiyalar–1993 va Xalqaro turizm statistikasi tavsiyalar–2008 orasidagi asosiy farqlar[2]

№	Tushunchalar	Turizm statistikasi tavsiyalar 1993	Xalqaro turizm statistikasi tavsiyalar-2008
1	Turistik tashrif va safar tushunchalari	Turistik tashrif va safar tushunchalari mavjud emas	Turistik tashrif safardan ko‘ra torroq ma’noni berib, safar davomida biror hududda to‘xtash, bir kunlik sayohatlar ham turistik tashrifga kiritildi.
2	Turistik guruh	Turistik guruh tushunchasi mavjud emas	Ba’zan turistlar guruh bo‘yicha sayohat qilib, bunda xarajatlar bir kishi tomonidan amalga oshirilsa ularni hisoblashda guruh a’zolariga ham teng bo‘linadi.
3	Dala hovli tushunchasi	Bunday tushuncha mavjud emas	Dala hovli odatiy muhitdan chiqarilgan.
4	Safar maqsadlari	Oltita safar maqsadi mavjud	Avval safar maqsadi ikkiga bo‘linib so‘ngra yaana guruhga bo‘lindi.
5	Turizm sohasida bandlik	Turizm sohasida bandlik tushunchasi mavjud emas	Turizm sohasida bandlik bo‘yicha alohida bob mavjud
6	Turizm va barqaror rivojlanish	Turizm va barqaror rivojlanish mavjud emas	Turizm va barqaror rivojlanish bo‘yicha aniq bob mavjud

“Turizm statistikasi –1993” faqatgina turizm sohasidagi ko‘rsatkichlarni shakllanishi, tanlanma o‘tkazilinishi, so‘rovnoma ishlab chiqilishi kabi tafsiyalarni qamrab olgan bo‘lib, unda turizmning agregat va integral ko‘rsatkichlarini, turizmning iqtisodiyotdagi o‘rnini, makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar, xususan, Milliy hisoblar tizimi doirasidagi ko‘rsatkichlar bilan bog‘liqligini ifodalab olish izohlanmagan.

1993-yilda qabul qilingan tavsiyalarni mahalliylashtirish maqsadida, ular asosida Yevropa Ittifoqi turizm statistikasi o‘z metodini ishlab chiqdi va qabul qildi. Buni ustiga 1993-yildagi tavsiyalar asosida BTT Turizm Yordamchi hisoblari metodologiyasini ishlab chiqib, BMTga tavsiya etadi. BMT ushbu tavsiyalarni o‘rganib BTT va Yevrostat hamkorligida 2000-yilda TYoH metodologiyasini ishlab chiqdi va uni qo‘llash uchun barcha mamlakatlarga tarqatdi.

Turizm yordamchi hisobi bu milliy hisoblar tizimi doirasida turizmning iqtisodiyotga qo‘shadigan hissasini aniqlash va o‘lchashga imkon beradigan vositadir, shu bilan birga uni boshqa iqtisodiy sohalar bilan taqqoslash imkoniyatini beradi. Turizm yordamchi hisobi – bu boshqa makroiqtisodiy tizimlar bilan, xususan, to‘lov balansi va milliy hisoblar tizimi munosabatlarini yaratishda foydalaniladigan makroiqtisodiy buxgalteriya vositasidir.

Jahonda ro‘y berayotgan sotsial-iqtisodiy o‘zgarishlarni hisobga olish maqsadida 2000-yilda qabul qilingan xalqaro standartlar xalqaro tashkilotlarda takomillashtirildi va 2008-yilda BMT tashkilotlari tomonidan yangi xalqaro standartlar qabul qilindi(1.4-jadval).

1.4-jadval: Turizm yordamchi hisobi 2000 va 2008-yillar orasidagi asosiy farqlar[3]

№	Tushunchalar	Turizm yordamchi hisobi-2000	Turizm yordamchi hisobi-2008
1	Turistik xarajatlar va iste’mol	Turistik xarajatlar	Turistik xarajatlar va turistik iste’mol
2	Turistik mahsulotlar	Barcha davlatlar uchun bir xil	Har bir davlat uchun turlicha
3	Konferensiya xizmati	-	Konferensiyalar xizmati
4	Turizmda bandlik	Turistik korxonalarda ishlovchilar soni	Turistik korxonalarda ishlovchilar va mavsumiy ishlovchilar soni
5	Turizm sohasidagi kapital	Turistik tashkilotlardagi kapitali	Turizm sohasidagi kapital

1.4-jadvalda keltirilgan taqqoslama ma’lumotlarni ko‘rsatishicha, 2000-yilda qabul qilingan hujjatga 2008-yilda judda katta o‘zgartirishlar kiritilgan. Masalan, 2000-yildagi hujjatda turistik xarajatlar hisoblanadigan bo‘lsa, 2008-yildagi hujjatda ular bilan bir qatorda turistik iste’mol hajmi ham aniqlanishi belgilangan. Ma’lumki, turistik iste’mol turistik xarajatlarga nisbatan kengroq ma’noga ega. Boshqacharoq aytganda turistik xarajatlar turistik iste’molni bir qismidir. Ikkinchidan, 2000-yildagi hujjatda turistik mahsulotlarni hisoblash barcha davlatlar uchun

2 Muallif tomonidan ishlab chiqildi
3 Muallif tomonidan ishlab chiqildi

bir xil metodologiyadan amalga oshirilishi kerak edi. 2008-yildagida esa har bir davlatga o‘z metodologiyasini qo‘llash imkoniyati berildi. Uchinchidan, yangi hujjatda konferensiya xizmati atamasi kiritildi. To‘rtinchidan, turizmdagi bandlar soniga turistik korxonalarda ishlovchilar bilan bir qatorda turizm bilan mavsumiy band bo‘lgan ishlovchilar ham kiritildi bo‘ldi va oxirgisi turizm sohasidagi kapitalni hisoblash metodologiyasi o‘zgartirildi, ya’ni turizm sohasidagi kapital deganda faqat turistik tashkilotlarni kapitali emas, balki turizm sohasidagi kapitalning umumiy hajmini hisoblash tavsiya etildi. Bu holatni o‘zi mamlakat iqtisodiyotida turizmni o‘rnini to‘g‘ri va aniq belgilashga asos bo‘ldi.

TYoH tanlanma statistik kuzatuv hamda rasmiy ma’lumotlar asosida tuziladi va 10 ta jadvaldan iborat:

1-jadval, mahsulot turlari va tashrif buyuruvchilar toifalari kesimida kirishga oid turizm iste’moli;

2-jadval, mahsulotlar turlari kesimida hamda tashrif buyuruvchilar toifalari va tashrif ko‘rinishi bo‘yicha ichki turizm iste’moli;

3-jadval, mahsulot turlari va tashrif buyuruvchilar toifalari kesimida chiqishga oid turizm iste’moli;

4-jadval, mahsulot turlari va tashrif buyuruvchilar toifalari kesimida mamlakat ichidagi turizm iste’moli;

5-jadval, turizm tarmoqlarida va boshqa tarmoqlarda yalpi ishlab chiqarish, oraliq iste’mol va qo‘shilgan qiymat hisobi;

6-jadval, mahsulotlar kesimida mamlakat ichidagi turizm bo‘yicha taklif va iste’mol;

7-jadval, turizm tarmoqlarida bandlik;

8-jadval, turizm tarmoqlarda va boshqa tarmoqlarda turizmga tegishli asosiy kapitalning yalpi jamg‘arilishi;

9-jadval, mahsulot turlari kesimida va davlat boshqaruv organlari darajasida jamoaviy turizm iste’moli;

10-jadval, qiymatga ega bo‘lmagan ko‘rsatkichlar.

TYoH jadvallari turizm ko‘rsatkichlarini aniq hisoblash imkoniyati berishi bilan bir qatorda ular o‘zaro uzviy bog‘liq hamdir. TYoH jadvallarining o‘zaro aloqadorligi C. D. Frechtling fikriga ko‘ra quyidagi ko‘rinishga ega (1.4-rasm).

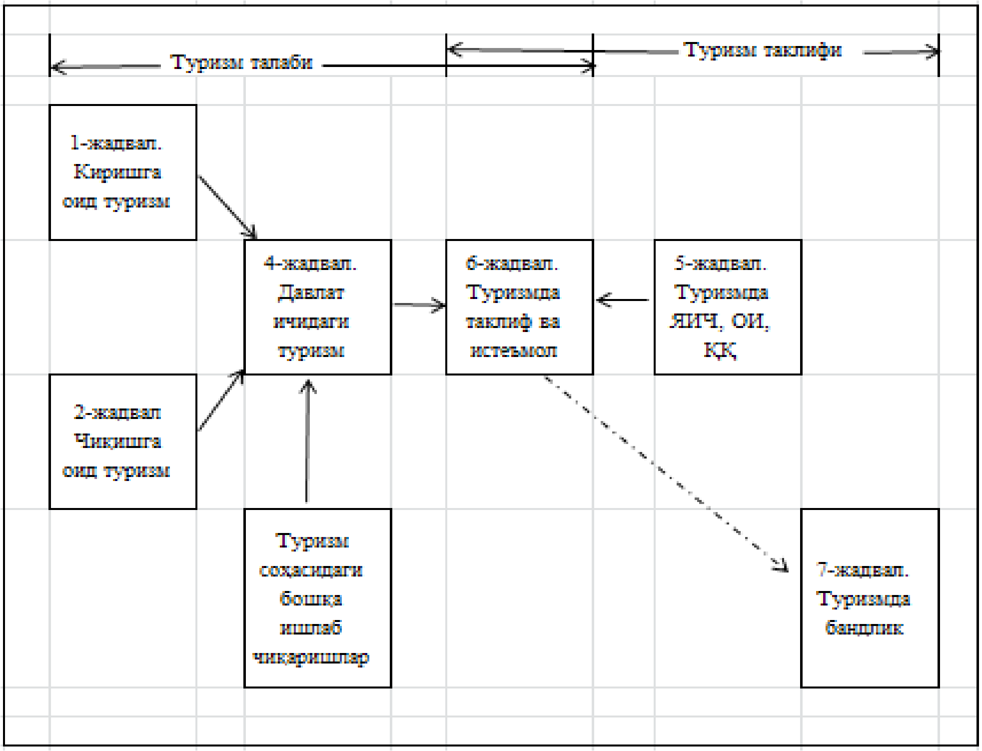

1.4-rasm: Turizm yordamchi hisobi jadvallarining o‘zaro bog‘liqligi[4]

1.4 rasmda keltirilgan 4-jadval (mahsulot turlari va tashrif buyuruvchilar toifalari kesimida mamlakat ichidagi turizm iste’moli) bilan turizm sohasidagi boshqa ishlab chiqarishlar o‘rtasidagi bevosita aloqa mavjudligiga, 5-jadval (turizm tarmoqlarida va boshqa tarmoqlarda yalpi ishlab chiqarish, oraliq iste’mol va qo‘shilgan qiymat hisobi) bilan turizmda bandlik orasidagi aloqadorlikni yo‘qligiga ishonchimiz komil emas. Bundan tashqari boshqa ishlab chiqrishlar deganda nima nazarda tutilganligi C. D. Frechtling maqolasida yoritilmagan.

BMT, BTT va boshqa xalqaro tashkilotlarning turizm statistikasini tashkil etish va TYoH olib borish bo‘yicha ko‘pchilik davlatlar o‘z tajribasiga va yo‘liga ega. Masalan, Gresiya davlatini olsak, unda TYoH o‘nta jadvaldan to‘rttasi to‘ldiriladi. Gresiya davlati turizm tushumlari va xarajati ma’lumotlarini aniqlash maqsadida tanlanma

4 C. D. Frechtling Tourism satelitte account//Annals of Tourism Research, Vol. 37, No. 1, 2010. 136–153 pp.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

kuzatuvdan tashqari to'lov balansidan ham foydalanadi, ya'ni Gresiya Markaziy banki ma'lumotlari asosida kiruvchi va chiquvchi turistlar tomonidan valyuta ayirboshlash shaxobchalari va plastik kartalari orqali amalga oshirilgan to'lov ma'lumotlaridan ishlatiladi. Bu metodni hozirda Gresiyadan tashqari yana ko'plab davlatlar ham qo'llaydi. Ushbu metodni yuqori ustunliklari bo'lishiga qaramasdan uni qora bozor mavjud bo'lgan davlatlarda, shu jumladan O'zbekistonda, qo'llash to'plangan ma'lumotlarni ishonchsizligini pasaytiradi.

Fransiya davlati ham turizm rivojlangan davlatlardan biri hisoblanadi. Fransiya davlatida turizm statistikasi bo'yicha Fransiya statistika qo'mitasi, Turizm qo'mitasi va Milliy banki shug'ullanadi. Fransiyaning barcha chegara post joylarida yilda bir marotaba tanlanma kuzatuv asosida ma'lumotlar to'planadi. Tanlanma kuzatuv metodidan tashqari Fransiya Milliy banki ham o'z navbatida eksport va import ko'rsatkichlarini aniqlashda statsitikasiga yordamlashadi, ya'ni barcha tursitlar tomonidan amalga oshirilgan plastik kartalari orqali to'lovlar to'g'risida ma'lumotlar e'lon qilinadi.

Polshada turizm statistikasi bo'yicha Polsha Markaziy statistika(MSB) boshqarmasi shug'ullanadi. Polsha Markaziy Statistika boshqarmasi o'z navbatida Yevrostat, BMT, JTT tavsiyalariga rioya qilib o'z faoliyatini amalga oshiradi.

Hozirda Polsha MSB turizm instituti va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish vazirligi bilan hamkorlikda turizm statistik ko'rsatkichlarini takomillashtirishni amalga oshirmoqda:

- har oylik joylashuv joylarini ma'lumotlarini chop etish;
- turistlar oqimi, eksport va import ko'rsatikichlari bo'yicha yilda 6 marta tanlanma amalga oshiriladi;
- har uch yilda bir marta Polsha davlati ichki turizm to'g'risida ma'lumotlarni jamlash maqsadida uy xo'jaliklaridan tanlanma kuzatuv o'tkaziladi.

XULOSA

Turizm statistikasini hisobini olib borish bo'yicha, xalqaro tajribalar turlicha va ko'plab standartlar mavjud. Ular tavsiya xarakteriga ega. Lekin, ushbu tavsiyalar ko'pchilik davlatlarda milliy xususiyatlarni hisobga olmagan holda qo'llanilib kelinmoqda. O'zbekiston Respublikasida esa yuqorida keltirilgan va tahlil qilingan standartlar deyarli qo'llanilmaydi. Shu munosabat bilan maqolada O'zbekistonda xalqaro tajriba va standartlariga tayangan holda turizm statistik hisobini olib borish bo'yicha tadqiqotlar olib borildi.

Birinchidan, turizm ko'rsaktchilarini shakllantriish uslubiyati bo'yicha xorijiy davlatlar tajribasi va xalqaro tashkilotlar tavsiyalarini o'rganish, ilmiy – amaliy yondashuvlarni umumlashtirish hamda O'zbekiston Respublikasi turizm statistikasi amaliyotida foydalanish uchun turizm ko'rsatkichlar uslubini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, turizm asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha kuzatuv ma'lumotlarning hamda korxona va tashkilotlar tomonidan taqdim etiladigan statistika hisobotlari ma'lumotlarining shakllantirilishi bilan bog'liq muammolarni aniqlash zarur.

Uchinchidan, turizm asosiy ko'satkichlarini yillik va choraklik davriylikda shaklantirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish maqsadga muoviq.

To'rtinchidan, turizm ko'rsatkichlari ishonchliligi va sifatini takomillashtirish va xalqaro andozalarga muvofiqligini ta'minlash borasida tizimli tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Вспомогателный счет туризма: рекомендуемая методологическая основа, 2008 год, ISBN 098–92–1461023–6, -Nyu York, BMT, BTT, Yevrostat. 2010. St.10.
2. Measuring the social dimension of the sustainability of tourism – Findings of the MST sub-group on the social dimension Cesare Costantino, Consultant, UNWTO, Committee on Statistics, Nineteenth meeting, Madrid, 26–27 February 2019
3. "Mejdunarodnыe rekomendatsii po statistike turizma, 2008 god" -Madrid i Nyu-York:OON, 2010 god.-140 st.
4. Александрова А. Й. Статистика туризма– М.: Федералноэ агентство по туризму, 2014. – 464 с.
5. Международные рекомендации по статистике туризма, 2008 год Руководство по составлению статистики Мадрид и Нью-Йок: ООН. 2016.-160 с.
6. Matyash S. A., Britvina V. V. Konyuxova G. P., Konyuxov V. G., Sedenkov S. E. Osnovы turistskoy deyatelnosti i matematicheskaya statistika v industrii turizma: Uchebnoe posobie. – M.: Izd-vo "Soyuz", 2016. – 174 s.
7. Sharpley, R. (2005) Tourism, Tourists and Society. Cambridgeshire: ELM
8. Tashmuradov T. Ekonomika mejdunarodnaya turizma. – Tashkent, 1994. 5 bet
9. Saidov A. F. O'zbekistonda turizm. Istiqbol va muammolar, – Toshkent, 1992, 12 bet
10. Саидов А. Ф. Туризм в Узбекистане: экономические, социалные и организационные аспекты, -М.: Институт туризма, 1991.
11. Hsiao C. Analysis of Panel Data. _ Cambridge University Press, 1986.
12. Wooldridge J. M. Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data, _ MIT Press, 2002. (Ch. 10.)
13. Wooldridge J. M. Introductory Econometrics: A Modern Approach, 2 ed., South-Western College Pub., 2002. (Ch. 13, 14.)
14. Blakely E. Planning Local Economic Development: Theory and Practice. SAGE Publications. 1994. 41. Greene W. H. Econometric Analysis. _Prentice-Hall, 2000. (Ch. 14.).
15. I. S. Tuxliev, R. Hayitboev, B. Sh. Safarov, G. R. Tursunova Turizm asoslari. Darslik. – T.: Fan va texnologiya, 2014. – 332
16. A. X. Pardayev, A. N. Norchaev. Xalqaro turizm. -Darslik. – T.: TDIU, 2010 y –260 b.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.